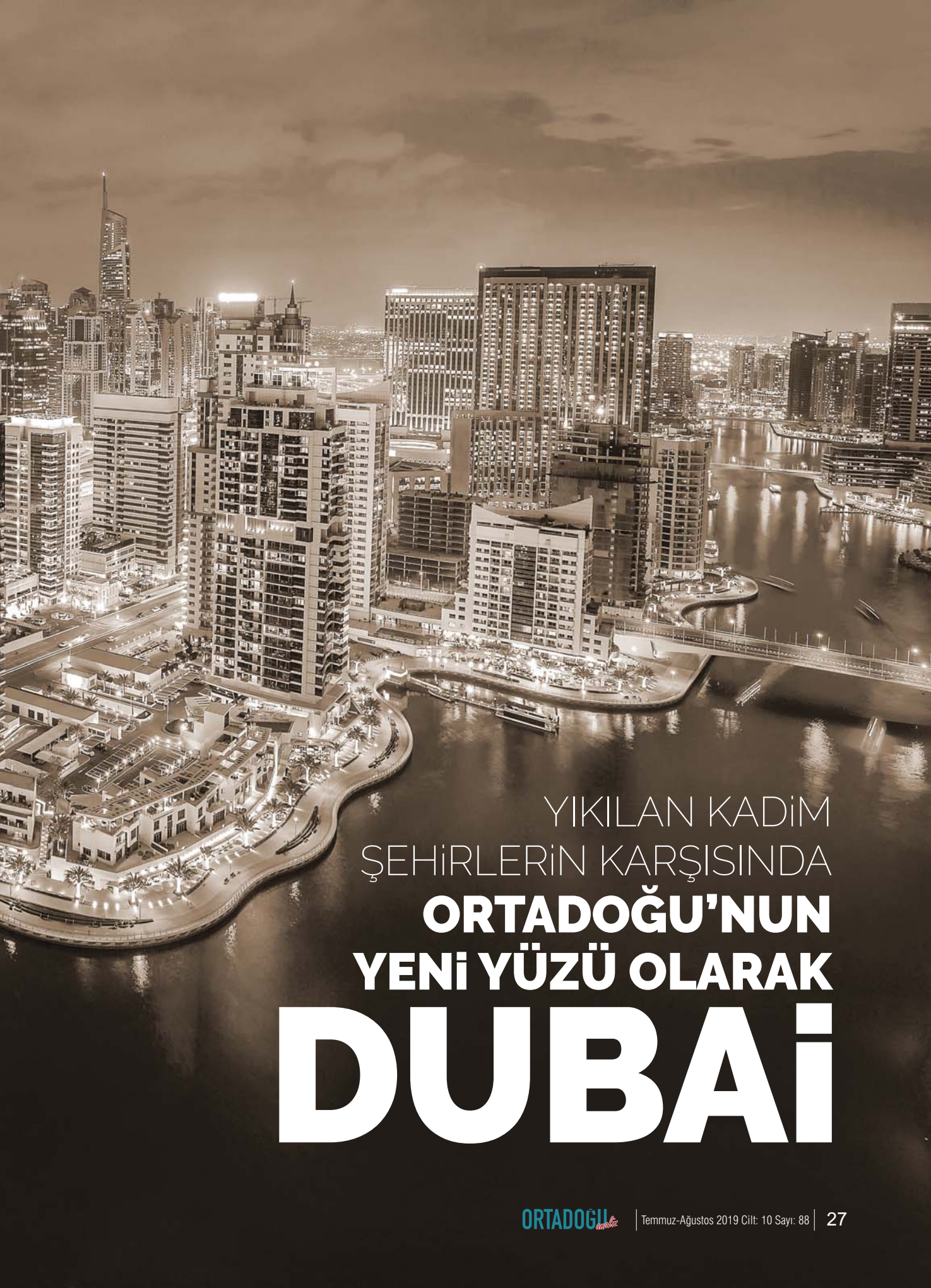

2011'e kadar denge politikası yürüten ve ekonomik kalkınmayı önceleyen BAE, bu tarihten sonra Arap coğrafyasında yaşanan hemen her kırılma noktasında aktif ve kritik roller üstlenmeye başlamıştır. Arap Baharı olarak adlandırılan sürecin BAE'deki tecellisi, Libya ve Tunus gibi yıkım yaşayan birçok Arap ülkesinin aksine, daha çok küresel sistemle uyumcu bir tavır olarak belirmiştir. Bu paradoks, emirliğin proje odağı olan Dubai'de daha açık bir şekilde okunabilir.

Doç. Dr. Sertaç Timur Demir
Gümüşhane Üniversitesi Öğretim Üyesi

YIKILAN KADİM
ŞEHİRLERİN KARŞISINDA
ORTADOĞU'NUN
YENİ YÜZÜ OLARAK

DUBAİ

Bir iktidarın şehirlerini ve insan ilişkilerini tasarlama biçimi, onun kendisiyle ve dış dünyayla kurduğu düzene ayna tutar. Yaşadığımız ev ve oda dekorasyonlarımız bile, ruh halimizin ve dünya görüşümüzün tezahürüdür. İkamet ettiğimiz ilçeler, hatta mahalleler sosyo-ekonomik ve ideolojik tarafımızın ifşacıları olabilir. Bu, insanlığın ilk günden beri yalnızca mekânlarda yaşamadığını; ayrıca mekânları yaşadığını da ifade eder. Tebdil-i mekânda ferahlık olduğunu buyuran Hz. Peygamber (sav), böylece mekân ile ruh arasındaki ontolojik etkileşimin altını çizmiştir.

Şehirler de, orada yaşayanların hatıralarıyla ve hafızasıyla yüklüdür. Yıkılmadan önceki Bağdat, Şam ve Halep gibi şehirlere baktığımızda; esaslı bir mimari eserden çok, bu eserlerden taşan kadim bir medeniyetle aracsız rabita kurduğumuzu fark etmemiz bundandır. Bugünse bu viran şehirler yine bir insanlık tecrübesini simgelerler:

Yani savaş ve yıkımın tecrübesini. Aynı şey rekabetçi, hırslı ve koşuşturmalı Batı uygarlığının izlerini taşıyan Londra, Paris ve New York gibi kentler için de geçerlidir. Peki ya Ortadoğu şehirleri –örneğin Dubai bize ne söyler?

Bu yazı Ortadoğu siyaseti ekseninde son günlerde sıklıkla gündeme gelen Birleşik Arap Emirleri'ni (BAE) –daha özeldede yedi emirliğinden biri olan Dubai'deki pek de sıradan olmayan gündelik yaşamı anlamaya çalışmaktadır. 2011'e kadar denge politikası yürüten ve ekonomik kalkınmayı önceleyen BAE, bu tarihten sonra Arap coğrafyasında yaşanan hemen her kırılma noktasında

aktif ve kritik roller üstlenmeye başlamıştır. Arap Baharı olarak adlandırılan sürecin BAE'deki tecellisi, Libya ve Tunus gibi yıkım yaşayan birçok Arap ülkesinin aksine, daha çok küresel sistemle uyuşmacı bir tavır olarak belirmiştir. Bu paradoks, emirliğin proje odağı olan Dubai'de daha açık bir şekilde okunabilir.

“
Bölgede yaşanan bunca gerilim ve bölünmeci birlikteliklerin yanında, bir tarafta tamamen yok olan bir cephe ve onun tam karşısında sıfırdan inşa olan yeni bir Arap figürü belirmiştir. Başta ABD ve İsrail olmak üzere Batılı iktidarlar tarafından da bir proje ve model olarak takdim edilen bu yeni imgenin en sembolik örneği hiç şüphesiz Dubai'dir.
 ”

Hakikat ve Vitrin Paradoksu

Koşullara göre olabildiğince faydacı bir şekilde tedbirini alan Abu Dabi yönetimi, bu noktadan itibaren tercihini Suudi Arabistan'dan yana –yani Kızıldeniz Birliği ilkelerine paralel olarak İsrail ve ABD'ye uyumlu kılmıştır. Darbe sonrası Mısır'ını da içine alan ve Ürdün, Yemen, Cibuti, Somali ve Sudan'ı kapsayan bu birlik, Gelişmiş Ortadoğu Projesi'nin hemen tüm manevralarını içselleştiren bir fikir telakkisi içinde, evvela İran ve Katar, sonrasında Türkiye ile sorunlu bir ilişki tarzını benimsemiştir. Öyle ki bu durum, Cemal Kaşıkçı cinayetinin ardından suikast ve bomba eğitimi almış iki UAE ajanının Milli İstihbarat Teşkilâtı'nın operasyonu sonrası yakalanmasıyla beraber iyice ayyuka çıkmıştır.

Bölgede yaşanan bunca gerilim ve bölünmeciliklerin yanın-

da, bir tarafta tamamen yok olan bir cephe ve onun tam karşısında sıfırdan inşa olan yeni bir Arap figürü belirmiştir. Başta ABD ve İsrail olmak üzere Batılı iktidarlar tarafından da bir proje ve model olarak takdim edilen bu yeni imgenin en sembolik örneği hiç şüphesiz Dubai'dir. Nitekim Dubai, köksüz bir kültürün ve verimsiz bir coğrafyanın orta yerinde Batı tarzı modernleşmenin hem gözcü hem de vahşi ve hissiz geleneğini temsil etmektedir. O kadar ki, ABD eski başkanı Bill Clinton da 2005 yılında Dubai'de yaptığı konuşmada burada İslami ve Batılı değerlerin kaynaştığını belirtmiştir!

Yıkıcı ve keskin bir değişimden bahsetmişken, bu kırılmayı en iyi resmeden diğer enteresan figürler ise Suudi Arabistan ve BAE'nin velayet prensleridir. Dubai özelinde vurguladığım hakikat ve vitrin çelişkinin kişide vücut bulmuş hali olarak prensler, çağdaş dünyanın iktidar temayüllerine paralel ve akıl almaz bir lüks ve şatafat içinde, Ortadoğu'nun harap yüzünü örtmeye / örtbas etmeye çalışır gibidir.

Dubai bu arzunun mekânsal izdüşümüdür. Nitekim Dubai "altının şehri" olarak bilinmektedir. Her şeyin altın kaplamalı olduğu ve altın nispetinde değer bulunduğu tuhaf bir dünya.

Figür 1. Bir uzay şehri mi, Batı kenti mi, Dubai mi?

Zoraki İmajlar

Jim Krane'nin "City of Gold: Dubai and the Dream of Capitalism" adlı kitabında belirttiği gibi Dubai, durgun ve çatışmaya meyilli Arap dünyası için bir gelişme modelidir. Öte yandan, "Offshoring" adlı önemli kitabında John Urry ise Dubai'nin model olduğu bu dünyanın masum olmadığı, aksine vahşi bir ticaret işleyişine ev sahipliği yaptığından bahseder. Gün-

delik yaşamın sıra dışılığı, Dubai'nin temel karakteristiğidir. Aşırı ıssız ve aşırı sıcak bir coğrafyanın ortasındaki bu "cool" ve pahalı şehir, en lüks araçlarla egzotik develeri bir araya getirmiştir. Ne var ki, otantik dekorlarıyla Batılı gözü okşayan bu detaylar devasa gökdelenlerin ve yoğun ışık gösterilerinin gölgesinde kalmaktadır. Mazi burada en fazla dekoratif bir detaydır.

Geleneksel dansları ve müzikleriyle de öne çıkan bu coğrafya, şayet internete girilip bakılırsa, folklorik tasarımda da yine çöllerin kumuyla geniş beton yolları buluşturmuştur. Öyle ki modern oyunların yeni mekânı AVM'ler olmuştur. Buna rağmen, Batılı gözüyle tümüyle tatmin etmeyi de başaramamıştır. Zira bir zamanlar fakir ve kaba olan Arap imajı, bu kez zengin ve görgüsüz Arap imajına evrilmiş olarak kabul görmüştür.

Figür 2. UAE'nin ulusal bayram kutlaması. Mekân bir AVM.

Servetin yol açtığı bu kontrolsüz büyüme hırsı, binaların da AVM'lerin de "en büyük"lerini yapma tutkusunda karşılık bulmuştur. Dünyanın en uzun gökdeleni Burç Halife ve onun hemen yanında yer alan Dubai Mall dünyanın "en büyüğü" olarak listelenmiştir. Ayrıca "en yapay" şehir olan Dubai, dünyanın en fazla ziyaret edilen ve en pahalı destinasyonlardan biridir

de. Kentte sınırsız denecek bütçelerle gerçekleştirilen sanat etkinlikleri ve festivaller yine Dubai'nin parıldayan imajlarından. Marka değerinin kaynağıdır. Fakat buradaki kültürel tecrübe ve ihraç edilen hayat tarzı, özünde özgün bile değildir. Aksine ithal mahsulüdür. Maziye dayanan tarafı siliktir. Daha açıkçası bu taraf, yalnızca söylemseldir. Bunda kentin hızlı ve dramatik büyüüşünün ve ilerlemeci politikanın başat vizyon olmasının etkisi yadsınmaz.

Sonuç: Arapların Geleceği, Geleceğin Arapları

Evvelce bir balıkçı kasabası olan Dubai, 1966 yılında bulunan petrol ilk kırılma noktasını tecrübe etmiştir. Esasında Abu Dabi tarafından finanse edilen bu "Dubai projesi", bugün varlığını petrolden çok turizm üzerine inşa etmektedir. Yine de genel olarak Kızıldeniz etrafında yükselen bu kültür sanat temayülü, petrolün sağladığı imkânlarca fonlanmaktadır, dense yanlış olmaz. 1970'lerde açılan havaalanı ve limanla küresel değerini arttıran Dubai, 90'larda kapitalist ilişkiler ağına yoğun biçimde katılmaya başlamıştır. 2000 sonra Dubai'si, kültürel değişimin teknolojik dönüşümle pekiştiği bir yönetim anlayışını benimsemiştir. Artık Dubai ismi iyiden iyiye New York, Londra, Singapur, Tokyo gibi kentlerle birlikte anılmaya başlamıştır. Hem de her açıdan.

İyi organize olmuş güvenlik güçlerinin kontrolünde suç oranları çok az olan şehirde, işlenen suçlar, yasal düzenlemelerinden kazandırdığı sentetik meşruiyet kisvesine bürünmüştür. Altın kaplamalı arabalar, ultralüks oteller, adrenalin yüklü deneyimlerin yanı sıra, Palmiye Adası gibi ikonik tasarımlar da başlı başına Dubai ile özdeşleşmiştir. Irak'ın işgal edilip Bağdat'ın talan edildiği bir çağda, hem de aynı tarihlerde başka bir Ortadoğu kenti, Ortadoğu'nun yeni yüzü olarak konumlandırılmıştır. Ne büyük tesadüf!

Araplar'ın geleceği, geçmişin Arapları'ndan farklıdır. Bu tanımlama, Geliştirilmiş Ortadoğu Projesi'nin önermesi olarak da değerlendirilebilir. Geleceğin Ortadoğu mekânları, geleceğin prenslerinin elinde şekillenirken; çorak Dubai de, gündüz başka gece başka düşleri

yaşamakta ve yaşatmaktadır. Yatırımcılar için de vergi cenneti olarak tasvir edilen bu adres, aynı zamanda gayri-insani tüketimci kültürün öyle ya da böyle Doğulu bir prototipidir. Olanca albenisine rağmen, insanlığa katkısı bir “hiç” hükmünde olan bu sentetik yeni medeniyet tasavvuru, Marc Auge’nin “yok-mekân” (non-place) dediği şeyi bir bütün olarak ifadelemektedir. Her yer mobil gibidir. Nitekim mukim nüfus oldukça azdır. Her ülkeden misafiriyle kozmopolittir.

Güç ve sermaye ilişkisinin parıltılı dünyasının perde arkasında ise, ağırlıklı Asya’nın farklı ülkelerinden, Hindistan’dan ve Pakistan’dan gelen köle-vari işçilerin trajik hikâyeleri vardır. Şehrin periferisinde yaşatılan ve yokmuşçasına gizlenen bu işçilerin aldıkları aylık maaşlar, bir turistin içtiği tek bir içkinin

fiyatıyla eşittir. Pasaportları kırılan, yaşamları pamuk ipliğine bağlı olan bu işçi-köleler, Dubai’nin olduğu kadar, onun temsil ettiği “özgür” ve “fazla gelişmiş” dünyanın bir kez daha ne denli sahte/kar, ne denli acımasız olduğunu resmetmektedir.

“

Dubai, güncel Ortadoğu politikalarının bir dışavurumu olarak görülmelidir. Kültür ve sanatın üretilmediği, yalnızca “sergilendiği” bu sergiler şehrinde, Arap medeniyetinin ruhuna sinmiş hikmet ise örtülüdür.

”

Sonuç olarak Dubai, güncel Ortadoğu politikalarının bir dışavurumu olarak görülmelidir. Kültür ve sa-

natın üretilmediği, yalnızca “sergilendiği” bu sergiler şehrinde, Arap medeniyetinin ruhuna sinmiş hikmet ise örtülüdür. Yüksek yapıların altında kalmıştır. Yaşam, burada parasal olana koşuttur. Mekânlarsa yaşanılan değil; tüketilen yerdir. Burada herkes bir bakıma turisttir. Ekonomik gücü oranında ikamet edebilen bir turist. Gelecek dünyanın, küresel köy mitinin aksine, git gide daha fazla güvenleştirilen, teknolojikleştirilen ve gözetim kültürü sürecine dâhil edilen doğasının bir numunesi, bir ön çalışmasıdır Dubai. ■

